

"Zamanın En Kısa Hali"
Cem Akış
Can Yayınları
Fiyatı:
Roman



"Bellek güvenilir bir depo değil"

Cem Akış yeni kitabında belleği tartışmaya açıyor: "Kimse hayatını bir biyografinin iddialı tutarlılığıyla yaşamıyor. Peki, o zaman kişilik denen şey aslında bir yalan mı? Bence değil; ama işimize geldiğinden çok daha karmaşık bir şey. Newton yasalarıyla kuantum fiziğinin yasaları arasındaki fark gibi."

90

EFNAN ATMACA
efnanatmaca@gmail.com

Cem Akış'ın yeni kitabı "Zamanın En Kısa Hali" belleği tartışmaya açan; insan hayatına, yaşadığımız ömre farklı bir açıdan getiren bir roman. Kitap numaralandırılmış kısa kısa sahnelerden oluşuyor. Bu sahneler anıları gösteriyor. Kısa bir âni işaret edip, anlatıp bir diğerine geçiyor yazar. Sahneleri art arda zaman, mekân, kişi sıralaması olmadan gelişigüzel serpiştiriyor. Sonra tüm sahneler bitiyor. Okuduklarınız şekillenmeye başlıyor. Sanki bir mozaikmişine tüm parçalar yerine oturuyor ve karşınıza hem kişileri hem zamanı hem de mekânı belli bir hikâye çıkıyor. Bir bellek oyunu kitabı bu. Çok sürükleyici ama bir o kadar da zor bir oyun. Belleğe, insanın biriktirdiklerinin ne kadar doğru, dahası anlattıklarının ne kadar dürüstçe olduğunu tartışmaya bir davet. Bu daveti mutlaka kabul edin. Bellek ve insan üzerine yeni boyutlar belirecek kafanızda...

Öncelikle yarattığınız kurgu çok farklı ve itiraf etmeliyim ki takip etmesi oldukça zor. Kitap sanki şifrelenmiş bilgilerin zaman sırasını takip etmeden akmasını gösteriyor. Kitapta anıların sırasal bir bütünlüğü yok, neredeyse en sona geldiğinizde tüm parçalar birleşiyor. Bir kez daha başa dönüp bu kez farklı bir gözle okuyorsunuz. Belleğin en gerçek hâlini mi göstermeye çalıştınız bu yöntemle? Bellekteki anıların nasıl saklandığı konusuna çeken neydi

>
Akaş, okuru
"Bir ömrün
nasıl geçtiğini,
bir insanın
nasıl bir insan
olduğunu nasıl
anlar, anlatırız?"
sorularını
sormaya davet
ediyor.

sizi?

Yıllarca yaşıyoruz, bu süre içinde başımıza bir dolu şey geliyor irili ufaklı; bunların bir kısmını çok canlı hatırlıyoruz ama bazı çok önemli olaylar da ancak hayal meyal yer ediniyor belleğimizde. Bunların hiçbirini kronolojik bir sıra içinde, anlamsal bir bütünlük oluşturacak şekilde depolanmıyor, uçan imgelerin hepsini; bir başkasına anlatacağımız zaman oluşturuyoruz o sıralamayı. Bir hayat hikâyesini, standart bir biyografinin kronolojik sıralamasıyla değil de o hayatın sahibinin beyninde depolanmış olabileceği şekliyle izlemek nasıl olurdu sorusundan doğdu bu roman. Diyelim ki bir insanın belleğindeki görüntü ve sesleri bir kayıt hâline getirmek mümkün oldu, 200 bin saatlik ham görüntü kaydı var elinizde, buradan o kişinin hayatını,



FOTOĞRAFLAR: ERCAN ARSLAN

o kişinin özünü aktaracak beş altı saatlik bir belgesel yapmak istiyorsunuz. Ne yaparsınız? Bir kere görüntülerin hepsini izlemeniz bile imkânsız. Sıralı olmadıkları için karman çorman görüntüler çıkacak karşınıza, neyin sonucunda ne olmuş onu bile çıkarmayacaksınız. Bazı görüntüler bulanık olacak, bazı görüntülerde ses olmayacak; araya rüyalar girecek. Bu projeyi selamette sonlandırabilmenin tek yolu bence rastlantıların gücüne güvenmek ve kaosa düzen empoze etmekten vazgeçmek. Romanda yapmaya çalıştığım şey de bu oldu. Bunu yaparken de hep, aslında bir insanı gerçekten tanımanın ne kadar imkânsız olduğunu, hatta kişinin kendisini bile tam anlamıyla tanıyamayacağını düşündüm. Kimse hayatını bir biyografinin iddialı tutarlılığıyla yaşamıyor. Peki, o zaman kişilik denen şey aslında

bir yalan mı? Bence değil; ama işimize geldiğinden çok daha karmaşık bir şey. Newton yasalarıyla kuantum fiziğinin yasaları arasındaki fark gibi.

Bellekten devam edersek, bir romancı olarak bellek ile edebiyat ilişkisini nasıl kuruyorsunuz?

Bu hikâyeyi nasıl anlatacağım? Masa başına oturan her yazar, farkında olsun olmasın kendine bu soruyu sorar, bunun yanıtını bulmaya çalışır. Burada pek çok faktör devreye girer genellikle bir kısmı anlatılacak hikâyenin doğasıyla ilgili olabilir; bir kısmı yazarın alışkanlıkları ve yatınlıklarıyla, bir kısmıysa okurun beklentileriyle belirlenmiştir. Her anlatma edimi, bir sıraya-düzene sokma edimidir aslında, çünkü okuma edimi sözcükten



Akaş, romanı okurun belleğinde bir "geçici bellek" yeri işgal ederek kurduğunu anlatıyor.

sözcüğe ilerleyerek zaman içinde gerçekleşir, bir tabloya üç saniye bakıp her şeyini kavramanızdan çok farklıdır bu. Edebiyatta bu sıralamayı yapmanın çok çeşitli yolları var. Baştan sona anlatabilirsiniz; ortadan başlayıp biraz ilerler, başa döner, sonra ileriye sıçrayabilirsiniz; zamanda keyfinize göre ileri geri hareket edebilirsiniz; çok kısa bir anı sayfalarda anlatıp yılları bir cümleyle geçebilirsiniz; her şeyi sondan başa anlatabilirsiniz. Bir de benim burada yaptığım gibi, romanı okurun belleğinde bir "geçici bellek" yeri işgal ederek kurabilirsiniz. Bellek hakkındaki bu kitabı anlamak için, kitabın parçalarını sürekli hatırlamanız gerekiyor, bunu yapmak için de yardımına başvurabileceğiniz kronolojik bir sıralama yok. Ancak tamamını okuduğunuzda ve parçaları belleğinizde birleştirebildiğinizde tablo ortaya çıkacak. Başka bir metafor belki daha iyi anlatacak derdimi: Bir bina inşaatını düşünün, zeminden dama yükselip sonra kablo ve boruları döşeyip sonra ince işçiliğini, boyasını yapmıyorum, temelin demirlerini yerleştirirken üçüncü katın mutfak dolaplarını takıyorum, havada duran bir mutfak görüyorsunuz okur olarak. Hepsi bittiğinde girebiliyorsunuz binaya ancak. O açıdan yorucu bir roman olduğunu kabul ediyorum. "Peki, neden bunca çile?" diye soruyorsunuz, biliyorum. Çünkü gerçekte sanırım böyle işliyor bellek ve bu son derece büyüleyici bence.

Anılarımız belleğimizde parça parça yer alıyorsa ve pek çok anının gerçekliği tartışılıyorsa kendi yarattığımız ya da hayal ettiğimiz bir geçmiş üzerinden mi geleceğimizi şekillendiriyoruz?

Bunun böyle olduğuna dair çok sayıda bilimsel araştırma var. Bellek hiçbir şekilde güvenilir bir depo değil; görgü tanıklığı sistemi büyük hata payları içeriyor; asla yaşamadığımız şeyleri de hatırlayabiliyoruz; başkasından dinlediğimiz şeyleri kendi anı-

"HİKÂYEYİ ANLAMAK VE ANLATMAK"

Kitapta pek çok vurucu, yakıcı, şiddet içeren sahne var. Bellek tüm bu sahneleri duygudan arındırılmış olarak saklayarak bir şekilde insanın devam etmesini mi sağlıyor? Sonrasında bu sahnelere duyguyu kim yüklüyor?

Kismen. Hayata devam edebilmemizi sağlayan, travmaları atlattığımızı sağlayan, insanları bağışlamamızı sağlayan şey bu, belki dediğiniz gibi bir savunma mekanizması. Ama tersi de geçerli bence. Bazı insanların fiziksel detayları çok muğlaktır belleğimizde ama duygusu son derece güçlüdür. Beynin ve bellekle ilgili çözülemeyen yığınlar var. Bazı şeyleri bilgi olarak saklıyoruz, çarpım tablosu gibi, bazı şeyleri epizot olarak saklıyoruz, hareketli görüntü olarak yeniden canlandırabiliyoruz zihnimizde; bazı sesler var, duyduğumuzda bize bir yeri, bir anı çağırıyor. Kokular keza. Bazen bir insanla paylaştığımız onlarca, yüzlerce şeyi unutuyoruz ama o kişiyle ilgili duygumuz kalıyor - dayanaksız, temelsiz, havada duruyor ama duruyor işte. Bütün bunların mekanizması nedir, fiziksel/kimyasal olarak neye tekabül ediyor, nasıl ediyor bilmiyoruz. Benim bu romanda yola çıkış noktam bir ses/görüntü kaydıydı, dolayısıyla bu belleğin sahibi insanın yaşadıklarını onun gözünden ve kulağından izliyoruz ama sadece izleyebiliriz, ne düşündüğünü, ne hissettiğini çıkarımlarla anlamaya çalışıyoruz; bazen kendi ifadesi oluyor elimizde ama bu da yüzde yüz güvenilir olmuyor. Öte yandan hayat da böyle değil mi? İnsanlarla kurduğumuz ilişki de böyle değil mi? "Neden öyle yaptı?" sorusuna yanıt bulmak için saatlerimizi harcamıyor muyuz?

Bu kitabı okurken okurun nasıl bir sorgulama yapmasını hayal ediyorsunuz?

Ömür nedir, bir ömrün nasıl geçtiğini, bir insanın nasıl bir insan olduğunu nasıl anlarız, nasıl anlatırız, bunu sormasını isterim okurun. İnsan ölmeden hikâyesi bitmez denir, ama bittiğinde bile o hikâyeyi anlamak ve anlatmak bir yorum meselesi.

mız sanabiliyoruz. Edebiyatta da bu güvenilmezlik ve öznellik üzerine yazılmış çok yapıt var, "İskenderiye Dörtlüsü" mesela; Nabokov da çok net hatırladığı bir olayın hiç de öyle gerçekleşmediğini, aile üyelerinin farklı farklı hatırladığını, buradan büyük bir kavga koptuğunu tatlı tatlı anlatır bir kitabında. Biz de yaşamımız boyunca kendimize çerçeve anlatılar kuruyoruz, nasıl bir insan olduğumuza dair, hayatın nasıl bir şey olduğuna dair. Bu çerçeveleri de zaman içinde değiştiriyoruz aslında; değiştirdiğimizde de o çerçeveye uygun anılarından oluşan yeni bir "kürasyon" yapıyoruz, yeni bir sergi açıyoruz zihnimizde, o sergiden tabloları anlatmaya başlıyoruz insanlara.

Bu paralelde düşünürsek yazar ile bellek arasında bir ilişki kurabilir miyiz? Pek çok bilgiyi kurgulayıp yeni hikâyeler mi yaratıyor ikisi de?

Bence hiç kuşkusuz böyle. Bir yanda yaşadıklarını yazmayı seven yazarlar var tabii ama en kurgucu, en "uydurucu" yazar bile evirir çevirir, kendi yaşadıklarından bir biçimde yararlanır.

MS